

ליקוט מהספרים שצויין להם בהמ"מ דליקוט לך לך

הערה 5: .. וראה ב"ר פמ"ד, כב¹. פרש"י שם².

(1) לזרעך נתתי וגו' ר' הונא ור' דוסתאי בשם רשב"ג אף מאמרו של הקב"ה מעשה שנא' לזרעך נתתי את הארץ הזאת אין כתיב כאן אלא נתתי את הארץ הזאת.

(2) לזרעך נתתי. אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשוי' (ב"ר).

הערה 6: וראה אוה"ח עה"פ¹.

(1) ביום ההוא כרת וגו'. אומרו נתתי ל' עבר לפי מה שקד' לנו שהחזיק בה אברהם כמ"ש במקומו.

הערה 12: ראה פרש"י טו, ו¹.

(1) אבל על ירושת הארץ שאל לו אות ואמר לו במה אדע.

הערה 13: .. וראה פדר"א רפמ"ח¹. אברבנאל כאן².

(1) במה אדע כי אירשנה אמר לו הקב"ה אברהם כל העולם כולו בדבורי הוא עומד ואין אתה מאמין בדברי אלא אתה אומר במה אדע כי אירשנה חייך שני פעמים* ידוע תדע כי גר שנאמר (שם) ידוע תדע כי גר יהי' זרעך.

(2) השאלה הו' באמרו והאמין בה'. כי זה מורה שכאשר נאמרו לו שאר היעודים שעברו לא האמין בה' כמו שהאמין ביעוד הזה וכך מה ענין ויחשבה לו צדקה כי גם שנודה להרמב"ן שפירש שאברהם האמין שבצדקה ה' יעשה זה ולא בזכותו עדיין יקשה למה אמרו בזה היעוד בלבד ולא אמר כן בשאר היעודים שנאמרו לו על זה.

הערה 15: .. וראה פרש"י שם יב¹. יד².

(1) והנה אימה וגו'. רמז לצרות וחשך של גליות.

(2) וגם את הגוי. וגם לרבות ד' מלכיות שאף הם כלים על ששיעבדו את ישראל.

הערה 16: וראה גם אוה"ח הנ"ל¹. ב"ב ק, א². אוה"ח יג, יז³. פרשת דרכים דרוש ט⁴. ולהעיר משו"ע אדה"ז חלק חו"מ הל' הפקר קו"א סק"א בתחלתו "לא נקנית להם אלא בחזקה המזעלת כו" וה"נ אמרנו בב"ב דף ק"י, ע"ש⁵. וראה צפע"נ הל' תרומות ג, ד⁶.

— (1) ראה —

(*) חייך ב"פ ידע תדע. לפמש"ל אות ב' ששאלת במה אדע כולל ב' על הזרע ועל ירושת הארץ, מתפרש בפשיטות זה שא"ל לנגדך כ"ס ידוע תדע. [ה"ל הדר"ל ראה].

- (1) ראה מה שנעתק לעיל הערה 6: (1).
- (2) דחניא הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הילוכו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אין הילוך מועיל כלום עד שיחזיק אמר ר' אלעזר כ"ט דה"א אליעזר דכתיב ק' התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתגבה ורחבנך התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ל"א הכי כדי שיהא נוח לכבדו לפני בניו.
- (3) כי את כל הארץ וגו'. הנה ידוע כי שיעור חוש הראות הוא מוגבל באדם את אשר ישיג לאור השמש וכאן עשו לו ה' נס שנתקרבו קצות הארץ וראה הכל ובאמצעות הדבר החזיק בכל הארץ כי אין לך חזקה גדולה מזו שיעתק צור ממקומו להתקרב לפני אדוני הארץ ולא ירחיק דעתך דבר ה' כי מצינו שקפצה הארץ לעבדו וגם נקטלת תחת בניו.
- בפ' המוכר את הפירות וז"ל: "... הנה לסברת ר"א הגם שהחזיק בתלישת הארץ וסמיכתה לפניו כמו שפירשנו בפ' כל הארץ וגו' אף על פי כן ממה שאמר הכ"ז קום התהלך וגו' ללמד תורה בא שההליכה הוה חזקה ולסברת חכמים דמשום חביבותא וכו' חזקת הארץ לזכות אברהם זכה מדין. הכ"ז למעלה ואין למידין מכ"ז זה כי חביבותא דאברהם יכו
- (4) והכי אמרינן בפ' המוכר פירות תניא הלך בה לא ולרחבה קנה מקום הילוכו דברי ר' א, ואמרי' מ"ט דה"א אליעזר דכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתגבה, הרי שהוצרך ה' להקנות הארץ לאברהם בקניינים רנהיגי בין אדם לחבירו וכיון שקנאה בחזקה זו זכה בה אברהם ונעשית שלו. [וראה שם אריכות הדברים].
- (5) ר"ל דשאני א"י שהקב"ה נתנה להם מורשה (וגם לשבטים נתחלקה ע"פ ה' באורים ותומים כדתניא בג"ב ה' קכ"ב וע"ש בד" ק"נ ע"ב) ואף שאעפ"כ לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת כדאמרינן בקדושין דכ"ז במה ירשתם בישיב וה"נ אמרי' בג"ב דף ק' מ"מ כיון שהקב"ה נתנה להם דיוג כמתנה שדינה כמכר שהמוכר אי חנותן עשה שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק בא"י זכה בסולן עמי' קצ"ב.
- (6) ובזה א"ש מה דמבואר בג"ב דף ק' ע"א דלרבנן לא קנה הליכה גם בא"י והארבינו בפיה"כ שם פ"א על הך דף ג' כגון שהלך זה בתוך שלו והחזיק דה"ל דקנה בהליכה וא דקיי"ל דהילוך לא קנה זה רק בקנין חדש אבל לברר חלקו די בהליכה וזה ר"ל הך והחזיק וא"ש מש"כ שם בתוס' דזה קמ"ל דכאן מהני חזקה בהליכה. .. ומ"מ בא"י לא מהני הליכה לדידן וע"כ דהוי גדר קנין לא ביהור.

הערה 18: בהבא לקמן ראה אנציקלופדיא תלמודית ע' א"י (ע' ריז ואילך). וש"נ.

(1) יש אומרים שקידשה לעתיד לבוא, שנאמר: אשר ירשו אבותיך וירשתה. ירושה ראשונה ושני' יש להם שלישית אין להם, שבימי יהושע ועזרא הוצרכו לירש הארץ ולקדשה, אבל לעתיד לבוא לא יצטרכו שוב לקדשה, שכבר היא קדושה ועומדת, שבגלות טיטוס לא נתבטלה קדושתה. יש מהראשונים שנתן טעם לדבר, למה קדושה ראשונה בטלה וקדושה שני' לא בטלה, שקדושה ראשונה באה מחמת כיבוש, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן החורה ממעשרות ושביעית, וכיון שעלה עזרא וקידשה לא קידשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השני' הוא מקודש היום אף על פי שנלקחה הארץ ממנו, וגדול כח החזקה מכת הכיבוש, לפי שכיבוש נכרים של נבוכדנצר בא ומבטל כיבוש ישראל, מה שאין כן חזקה שהחזיקו מיד כורש מלך פרס, שנתן להם רשות להחזיק, וחזקה שהיא מדעת הנותן לא יוכל כיבוש לבטל אותה, או שקדושת עזרא היתה על ידי קידוש בפה, וזה אינו מתבטל, מה שאין כן קדושת יהושע שהיתה על ידי הכיבוש בלבד.

הערה 21: .. ראה שו"ת חיים שאל (להחיד"א) ח"ב סל"ט ד"ה וחזה¹.

(1) ואני בעניי לא זכיתי להבין דבריו דהרמב"ם דעת שפתיו ברור מללו שם וביותר פ"ז מהל' בית הבחיר' דבראשונה הי' על ידי כבוש ובשני' על ידי חזקה ודבריו מבוארים ביותר ואמאי עשה לו מטעמים כאשר אהב לבאר דברי הרמב"ם. והרמב"ם לא כתב כן אלא כבוש וחזקה. ותו האי דאמר רב דעזרא קדשה בפה לא ידענא מנא לי' דא"א לומר דכיוון על מה שעשה נחמי' דכתיב ואעמידה שתי תודות וכו' וכמ"ש פ"ק דשבועות דף ט"ו הלא זה הי' בירושלים.

הערה *24: נוסף על מה שהקשה בשו"ת דבר אברהם שם ס"י ס"ז¹.

(1) אבל דבריו ד"ל מרפסן אגרי מתחלתן לסופן. מאי מהני כה שמלך פרס נתן להם רשיון והיתה חזקה מדעת הנותן מ"מ הרי כורש מלך פרס גופי' לא קנה את הארץ אלא בכיבוש ולא הי' לו בה זכות אלא עד שיחבטל הכיבוש וא"כ מי עדיפי ישראל דאתו מחמתו לקנותו בשביל רשיונו יותר ממה שהי' לו בה, אתמהא, הרי זה יומה ממש למ"ש כיבמות (דף כו ע"ב) הלוקח עבד כן הנכרי וקדש וטבל לשם ב"ת קנה עצמו ב"ת כ"ס נכרי גופא לא קני ליה מאי דקני ליה הוא דמקני ליה לישאל ע"פ"ש. אבל ליישוב דברי הרמב"ם כמו שרצה החזו"ט אין זה מוקדל כמ"ש דמ"מ מאי מהניא חזקה שנעשית נדשיון כורש הרי כיוש גופי' לא היתה לו אלא זכות כובשים ופקעה מלאך שנלקחה הארץ מידינו. סוף דבר שדברי הרב ד"ל אינם מסתלים ארוכה לדברי הרמב"ם ז"ל.

(1) ויושבי גבעון שמעו את אשר עשה יחדע ליריחו ולעי. ויעשו גם הם בערמה וילכו ויצטידו ויקחו שקים בלים לחמוריהם ונאדות יין בלים ומבוקעים ומצודדים. ונעלות בלות ומטולאות ברגליהם ושלמות בלות עליהם וכל לחם צידם יבש ה' נקודים. וילכו אל יהושע אל המחנה הגלגל ויאמרו אליו ואל איש ישראל מארץ רחוקה באנו ועתה כרתו לנו ברית. ויאמר איש ישראל אל החוי אולי בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית. ויאמרו אל יהושע עבדיך אנחנו ויאמר אליהם יהושע מי אתם ומאיך תבואו. ויאמרו אליו מארץ רחוקה מאד באו עבדיך לשם ה' אלקיך כי שמענו שמעו ואת כל אשר עשה במצרים. ואת כל אשר עשה לשני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן לסיחון מלך חשבון ולעוג מלך הבשן אשר בעשתרות. ויאמרו אלינו זקיננו וכל יושבי ארצינו לאמר קחו בידכם צידה לדרך ולכו לקראתם ואמרתם אליהם עבדיכם אנחנו ועתה כרתו לנו ברית. זה לחמנו חם הצטידנו אותו מבתינו ביום צאתנו ללכת אליכם ועתה הנה יבש וה' נקודם. ואלה נאדות היין אשר מלאנו חדשים והנה התבקעו ואלה שלמותינו ונעלינו בלו מרוב הדרך מאד. ויקחו האנשים מצידם ואת פי ה' לא שאלו. ויעש להם יהושע שלום ויכרות להם ברית לחיותם וישבעו להם נשיאי העדה. . . ויאמרו אליהם הנשיאים יחיו ויהיו חוטבי עצים ושואבי מים לכל העדה כאשר דברו להם הנשיאים ויקרא להם יהושע וידבר אליהם לאמר למה רימיכם אותנו לאמר רחוקים אנחנו מכם מאד ואתם בקרבנו יושבים. ועתה ארורים אתם ולא יכרת מכם עבד וחוטבי עצים ושואבי מים לבית אלקי. ויענו את יהושע ויאמרו כי הגד הגד לעבדיך את אשר צוה ה' אלקיך את משה עבדו לתת לכם את כל הארץ ולהשמיד את כל יושבי הארץ מפניכם וניירא מאד לנפשותינו מפניכם ונעשה את הדבר הזה. ועתה הננו בידך כטוב וכישר בעיניך לעשות לנו עשה. ויעש להם כן ויצל אותם מיד בני ישראל ולא הרגום. ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח ה' עד היום הזה אל המקום אשר יבחר.

הערה 26: .. (.. וראה תרומת הדשן (פסקים וכתבים) סע"ג 1. מל"מ הל' מכירה רפ"י ד"ה כהב הטור²).

(1) דאדרבה משום דהוה אונס מבורר בלי ספק להריגת נפש חלה השבועה משום דאגב אונסין גמר ומקני כההיא דסיקריקון.

(2) כתב הטור סי' ר"ה ס"י וז"ל וכתב ה"ר יונה אפילו יאמר כתבו לי שמסרתי מודעא בפניכם וכשיודע ע"פ עדים האונס שאנסוני יצטרף עדותכם לבטל המזיקה אין שומעי לו ע"כ. ועיין במ"ש מרן באה"ע כ"י קנט גבי פטנה שבאה

למאן ועדים שהיא קטנה אינם מצויין כאן, ועיין בתשובת מהרש"ץ ח"א סימן נ"ג שדבריו שם הם מגומגמים במה שהבין בכוונת הרשב"א וה"ה יע"ש מדברי המרדכי פרק הנזקין במעשה דיהודים שדחקו כו'. ונראה דס"ל למהר"מ דבאונס דמיחה אמרינן אגב אונסי' גמר ומקני אע"ג דלא יהיב דמי וכ"כ בפסקים וכתבים סי' ע"ג.

הערה 27: .. אבל ראה ירושלמי שביעית רפ"ו¹.

(1) אבותיכם לא נתחייבו אלא לאחר ארבע עשרה שנה שבע שכיבשו ושבע שחילקו אבל אתם כיון שנכנסתם נתחייב אבותיכם לא נתחייבו עד שעה שקנו כולה אבל אתם ראשון קונה ומתחייב.

הערה 29: .. (.. וראה הו"ן עשיר לעדיות שט'¹)

(1) דאין הכיבוס מבטל אלא את שכנגדו ממש וכל התלוי בו והוא הכבוס שבו הי' תלוי קדושת הארץ ולא קדושת המקדש וירושלים שלא הי' תלוי בכבוס לבד כי אם בדבר אחר ולמדקדק יפה בלשוננו של הרמב"ם נראה שזו היא טעמו ממש אלא שחלה קדושת המקדש וירושלים בהשראת שכינ ואף כי אמת הוא לפי מ"ש אין אנו צריכים לטעם זה.

ועל פיו נמי נטעים למה לא נתבטל קדושת הכבוס השנ כשנכבשה מהם פעם אחרת ועל הדרך שפירש דבריו הרב חו"י והוא דבכבוס שני לא נטלוה בכח זרוע מיד המושל בה שנאמר כאשר יבא אחר ויקח אותה מידם בכח זרוע בטל כבו אלא ברשות בעלי' אשר היחה בידם באותו זמן נכנסו בה והחזיקו בה ולכן אם בעליו הראשונים היו באים אח"כ ונוטלים אותה מידם אין הכי נמי דהיינו אומרים דבטל כ הראשון בחזר בעלים הראשונים כמו שאמרנו בכבוס הראשון שבזרוע נטלוה וכשבאו מי שיחי' ונטלוה מהם בזרוע מבטל כה הזרוע השני לכח זרוע הראשון אבל להיות שבחרבן בית שני נכבשה הארץ ממלכות אחר אשר לא היו בעליו הראשונים אשר ברצון לבם נתונה להם לא אליהם כחם לבטל הקדושה אש נקדשה בכח חזקתם ברצון בעליהם דבשלמא ע"י כבוס יש טענה לומר כמו שאתם לקחתם אותה מבעליהם בכח זרוע שלא כרצונם גם אנו עושים כן לכם וע"י זה כבושם מבטל כה כבוס הראשון אבל הכא אין להם הטענה הזאת והרי הם כגוזלים קרקע מיד בעליהם ממש ואין קרקע נגזלת.

הערה 34: .. וראה שו"ת חיי"ם שאל שם בתחלתו מכ' בירך יצחק¹, ובה שהקשה (בשו"ת) שט'².

(1) וראיתי שהרב בירך יצחק הלז פ' תצא... ויש לישב: וכבוס בישראל וחזקה בלויים וכו' אין מקום לחזק' דאין הכיבוס מבטל אלא את שכנגדו ממש וכל התלוי בו והוא הכבוס שבו הי' תלוי קדושת הארץ ולא קדושת המקדש וירושלים שלא הי' תלוי בכבוס לבד כי אם בדבר אחר ולמדקדק יפה בלשוננו של הרמב"ם נראה שזו היא טעמו ממש אלא שחלה קדושת המקדש וירושלים בהשראת שכינ ואף כי אמת הוא לפי מ"ש אין אנו צריכים לטעם זה.

אחר שזכו ע"י כבוש ואין מקום עוד לחול זכיית החזק' אבל בקדושת עזרא לא זכו אלא בחזק' שהחזיק' כורש ולהכי אמר רבי' דקידוש' ראשונה כיון שהיתה על ידי כבוש כיון שנטל' בטל אותו כבוש ולא משום דגוים בני כבוש נינהו אלא שהגוים יזכו בה בחזקה וע"ד מ"ש בגמרא בפ' וישב ממנו שבי אבל קדושת עזרא שהיתה על ידי חזקה שוב אין כח לגוים להפקיע' וכו' ע"ש.

(2) דעיקר תירוצו דברים חלושים הם דלמה בכבוש ראשון אין מקום עוד לחול זכיית החזקה אטו הקונה בכל הקנינין לא חיילי כלהו.

הערה 35: ראה שו"ת צ"צ יו"ד סר"ל 1. אה"ע סקנ"ט ס"א². ועד"ז בשו"ת חת"ס³ ורעק"א⁴ (וראה לקו"ש חי"א ע' 145 הערה 545, וש"נ).

(1) ועוי"ל דהכא כיון דהאינו יהודי רוצה לזכות ולקנות אף שהוא מתכוין שיקנה ע"י האוף גאב מ"מ גם חצירו זוכה לו בכה"ג. ולא דמי כלל לעודר בנכסי הגר וקסבר דשלו הן דשם לא נתכוין לשום קנין, אבל הכא מתכוין לקנות ע"י כסף לכן ממילא גם חצירו זוכה לו, והנה דין זה מבואר בשט"מ פ"ק דב"מ (דף יו"ד) בד"ה כיון דנפל גלי דעתי' דבנפילה ניחא לי' דליקני בד' אמות לא ניחא לי' דליקני, איכא מ"ד דדוקא בקניי' דרבנן אמרינן הכי כו', אבל הרשב"א כתב דה"ה בקניות דאורייתא חדא דאינו קונה בע"כ, ועוד דגרסינן ביבמות פר"ג עשאוהו כעודר בנכסי הגר וקסבר דשלו הן דלא קנה. אבל הרא"ה חולק בדבר אף בקניות דרבנן כו' עכ"ל. ועיי' מזה בב"י בח"מ סי' רס"ח ס"ה וסיים וכבר כתבתי שדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל כדעת הרא"ה ז"ל עכ"ל, הרי מוכרח דס"ל דלא דמי להא דפר"ג בעודר דשם לא מתכוין לשום קני' כלל, אבל הכא שמתכוין לקנות אף שמתכוין לקנות ע"י שנפל לו עלי' וזה באמת אינו קני' אעפ"כ קנו לו ד' אמות אף שלא נתכוין להם כלל.

(2) ואין לדמותו להא דפ"ק דב"מ (ד"י מע"א וע"ב) כיון דנפל עלי' גלי דעתי' דבנפילה ניחא לי' דליקני' בד' אמות לא ניחא לי' דליקני', וה"נ זה השליח גלי דעתי' דלא ניחא לי' שיתן לה הגט הוא בתורת שליחות אלא שהבעל בעצמו יתן לה, כי בשט"מ שם יש בזה ג' סברות, הא' דדוקא בקני' דרבנן אמרינן הכי דה"ל כאומר אי אפשי בתקנת חכמים אבל לא בקני' דאורייתא, הב' דעת הרשב"א דאף בקניות דאורייתא הדין כן דה"ל כעודר בנכסי הגר וקסבר דשלו הן דלקמן סעי' ג', הג' דעת הרא"ה דאפילו בקניות דרבנן מהני משום דלא קיי"ל כהך תירוצא כיון דנפל עלי' גלי דעתי' כו', והובא זה בב"י בח"מ סי' רס"ח מסע"י ד' וס"ל עיקר כדעת הרא"ה וכו' פ' הרמ"א שם בשו"ע

בהג"ה, ואמנם על ראיות הרשב"א מעודר בנכסי הגר לא תירצו, ולפע"ד יש לתרץ בסוב דהתם שאני דלא כיון לשום קנין כלל ע"כ לא קני, משא"כ הכי גבי מציאה נתכוין לקנות רק שכוונתו הי' ע"י נפילה לכך ד"א זוכות לו.

(3) ובפ"ק דב"מ גבי גלי אדעתא דבנפילה ניהא לי' דלקני בד"א לא ניהא לי' כ' נימוקי יוסף דאי הוה ד"א קנין דאורייתא לאו כל כמיני' למימר דלא ניהא לי' דלקני וקונה על כרתו.

ולכאורה תליא זה בפלוגתא שב' הר"ן ר"פ הכותב אי מצי למימר במילי דאורייתא א"א כמו בחקנת חכמים ששומעים לו יע"ש ומ"מ נ"ל דלא אמרה אלא במי שרוצה לקנות דבר זה עתה בשום קנין שהמציא לעצמו ולא רצה בקנין של תורה בזו נימא קנה ע"כ ומשו"ה אי הוה ד"א דאורייתא וזה נפל עלי' כיון שעכ"פ רוצה לקנות א"כ ד"א קונים לו ולא כל כמיני' לומר א"א בקנין התורה אבל אם אין דעתו לקנות כלל לא אמר שיקנה ע"כ. [חת"ס יו"ד סי' שיג].

ויש עיון קצת בלשון נימ"י פ"ק דב"מ במתני' דראה את המציאה ונפל וכו' וז"ל מדנפל גלי דעת' וכו' בד"א לא ניהא לי' וזו כאן דחקנת חכמים הוא וכו' יע"ש משמע ^{דבר דאורייתא} כיוצא בו קונה ע"כ בלי רצונו י"ל היינו כיון שרוצה לקנות עתה כגון שנפל על המציאה והגביהה בפ"א לא אמרי' בנפילה ניהא לי' ולא בהגבהה כיון דרוצה לקנות עתה לאו כל כמיני' למידחי' קנין דאורי' ולברור לו דרך לעצמו.

וחי' רשב"א בגטין כ' ע"ב כ' דעת הראב"ד בעודר בנכס חבירו וקטבור שלו הוא כיון דדעת אחרת מקנה אפי' אין דעתו לקנות והתם אלו הי' יודע הי' רוצה לקנות בעידור זה וכה"ג מחלקי' תוס' בחצרו קונה לו ^{שלא} מדעתו ובשלהי ב"מ מבואר הבטח בהפקר קונה אפי' שלא מדעתו בשומרי ספיח אין דעתו לקנות כבר עמד בזה בשטה מקובצת שם ונדחק וצ"ע וכבר הארכתי במקום אחר במג"א סי' רמ"ו סק"י יע"ש. [חת"ס אה"ע סקס"ו].

(4) בההיא בנפילה ניהא לי' דליקני וכו' דכתב הנמוק"י כיון דד"א תק"ח יכול לומר אי אפשר בחקנת חכמים, ביאור הדברים הא דאי פשוט דאף בחצר ממש שהוא דאורייתא אם רצה שלא לקנות אין חצרו קונה לו בע"כ, אלא זהו רק היכי דאינו רוצה לקנות החפץ כלל, אבל באותו רגע שרוצה לקנות החפץ, אלא דרוצה לקנותו בקנין אחר כמו בנפילה, בזה יש חילוק, דבחצר גמור קונה לו החצר, כיון דרצונו לקנות החפץ, אבל בד"א שהוא דרבנן אין קונים לו מהדו"ה סי' צו.

(5) ואפילו לפמ"ש הנמוק"י בב"מ (על מ"ש בגמרא שם "כיון דנפיל גלי דעת' דבנפילה ניהא לי' דנקני בארבע

אמות לא ניהא לי' דנקני'': "וזו כיון דתקנת חכמים היא שומעין לו באומר אי אפשרי בתקנת חכמים כגון זו" (הרי שאפילו היכא שמגלה דעתי בפירוש "דלא ניהא לי' אעפ"כ אי הוה קנין דאורייתא קני בע"כ) - הרי כתב החת"ס (חיו"ד סי' שיג. חאבה"ע סי' קסו. וכ"ה בשו"ת רעק"א מהדו"ת סי' צו) "דלא אמרה אלא במי שרוצה לקנות דבר זה עתה בשום קנין וכו' אבל אם איך דעתו לקנות כלל (וראה תירוץ המשל"מ (הל' זכי' ומתנה פ"ב ה"ט) בסתירת פסק השו"ע (חו"מ סי' רסח ס"א) דלא אמרינן "כיון דנפיל גלי דעתי וכו'", למה שפסק (סי' ערה סכ"א) כשיטת הרמ"ה ד"כיון דלא כיון לקנותם אלא ע"י בנין ובזה לא קנאה" (וראה פתחי תשובה סי' רסח שם). ומובן שעפ"ז ג"כ איך סתירה למה שפסק בנוגע עודד בנכסי הגר - סי' ערה סכ"ה).

הערה 36: ראה נמוק"י ב"מ י, א¹.

(1) וזו כיון דתקנת חכמים היא שומעין לו (ב"ק דף ח, ע"ב. וכ"מ) באומר אי אפשרי בתקנת חכמים כגון זו.

הערה 37: .. (.. וראה לקו"ש ח"ש חשל"ט הערה 124).

(1) [ס' איז בלויז געווען א הבטחה אויף להבא] - כן משמע מפרש"י שהביא הכתוב "לזרעך אתן את הארץ הזאת" ולא כבמדרש שהביא הכתוב (שם טו, יח) "לזרעך נתתי את הארץ" (ראה ירושלמי חלה פ"ב ה"א). וגם עה"פ שם - הנה בב"ר (פמ"ד, כב) איתא "מאמרו של הקב"ה מעשה", משא"כ בפרש"י שם - "אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשוי'". (ולמעשה מת"י שם: לבנך אתן. וראה רמב"ן שם).

[ואין להקשות: סו"ס למה לא הביא רש"י הכתוב "לזרעך נתתי גו'?" כי י"ל, דע"פ פש"מ לא מסתבר שאברהם אמר לבני חת אמירת הקב"ה "לזרעך נתתי גו'" (לפני שהי' לו זרע) דאמירתו של הקב"ה כאילו היא עשוי' - כי זה לא יתקבל אצלם ובמכש"כ וק"ו שאפילו לאחר שנולד יצחק אמרו ליצני הדור שאינו בנו של אברהם.

הערה 38: .. וראה שו"ת דבר אברהם שם אות ו'¹.

(1) ונ"ל להביא ראיה להיפוך דכיבוש בעי קנין אחריו מקידושין ובחזקה מנלן אמר חזק"י כו' דבי רבי ישמעאל חזא וירשתם אותה וישבתם בה במה ירשתם בישיבה, והתם הרי קנו עולי מצרים את הארץ בכיבוש ואפ"ה הוצרכו לחזקה בישיבה ומוכח דכיבוש לא מהני אלא לסלק דינא דשאינו שלו אבל קנין מיהא בעי. וכן נראה דעת המהרי"ט, שכתב בתידושיו שם דהך חזקה היתה כמו לקנות מן ההפקר ולכן חקשה מנלן דמהניא חזקה אף להוציא מחזקה מרא קמא, ואמאי דין לה המהרי"ט באמת בחזקה לקנות מן ההפקר וחרג יש כאן הוצאה ממרא קמא מרשות הכופרים. אלא ודאי חזק"י שכתב

שהוא משום גירוף הכיבוש שסילק דין הגזל ועיכוב רצון הבעלים ונקנית כהפקר ודמיה כמי שאין כאן הוצאה ממרא קמא אבל היכא דאיכא בעלים אימא לא מפקא חזקה מרשותו. ועי"ל משום דנתיאשו הכנענים ממנה, ואף דקרקע אינה נגזלת ולא מהני בה יאוש כמו שהקשה הרשב"א גיטין (לה) בעמון ומואב שטהרו בסיחון, י"ל דבמלחמה שאני דהוי כנשתקע שם בעלים וכמ"ש התוס' סוכה פ' לולב הגזול גבי הני אוונכרי משם הירושלמי, עיי' בפנ"י גיטין שם, או כשאינו יכול להוציאה בדיונים שאני עיי' בנדה"מ (סי' שע"א) והארכנו בזה במק"א. עכ"פ הרי חזינו דבכיבוש גרידא לא קנוה. והיא לכאורה ראי' נצחת.

...והשתא ניחא דשפיר איכא למימר דכיבוש לא בעי קני ולא הוצרכו עולי מצרים לחזקה כלל מצד קניינם, והא דהוצרכו הכא לחזקה דישיבה הוא משום דמאן תנא הוא דדריש הכי תנא דבי ר' ישמעאל ואיהו ס"ל קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא, וא"כ אלו הי' הקניין בכיבוש לחוד לא היתה הקדושה נמשכת לע"ל כיון שנלקחה הארץ בטל הכיבוש, ולכן הוצרך גם לקניין חזקה דאינו בטל ומשו"ה הקדושה נמשכת גם לע"ל, וממילא מוכח דחזקה הוי קניין, אבל מצד קניין גרידא אה"נ דבכיבוש לחוד סגי, ומיושב דברי הרמב"ן דזהו רק לר' ישמעאל לטעמי' אבל לדידן דקיי"ל קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל באמת לא הוצרכנו בעולי מצרים לקניין חזקה ולא דרשינן קרא דוירשתם אותה וישבתם בה להב וחזקה ידעינן מדחזקי' מקרא דירמיה' ושבנו בעריכם אשר תפשתם במה תפשתם בישיבה, ושפיר קאמר הרמב"ן דוישבתם בה למצוה ומנאה במנין הכחות.

הערה 39: .. (.. וראה פרש"י שם ד"ה ואשריהם¹).

(1) ואשריהם תשרפון. אלמא אילנות נמי אסירי ומכורי הארץ וכל המחומר לה ירושה לישראל היא מאבותיהם שהרי לאברהם נאמר כי לך אתננה וגוים שבאו אחרי כן לא יכלו לאסרן בהשתחוואה.

הערה 40: וראה בארוכה פרשה דרכים שם¹.

(1) תוכן קצר נעתק לעיל הע' 16: (4), וראה עוד שם בארוכה.

בשוה"ג הב' להע' 45: להעיר מירושלמי שביעית (פ"ו ה"א) "מעלי מסין .. כמי שנתכבשו"¹, ובמפרשים שם². וראה אנציקלופדיה תלמודית שם (ע' רב), וש"נ³.

(1) ממעלי מסין .. סבר רבי אימי כמי שנתכבשו.

(2) סבר ר' אימי, דהוה פשיטא לר' שחייבת במעשרות ואע"פ שלא נכתש שהגבישי שישב שם פינה מעצמו כמי שנתכבשה דמ". [פני משה].

(3) הכיבוש כהקנייתם גם עי' ידני זה ישראל שלטון בהאומות הירושלמי שער השלום והשלום אף ליחסינו וכו'.

שכתבו שלפי הירושלמי רבי חולק בדבר וסובר שמעלי מסים אינם כמו שנתכבשו.

הערה 50: .. ראה שו"ת שאילת דוד חידושים בעניני שביעית בתחלתו¹.

(1) והראי' מן הירושלמי דפ"ב דחלה על הא דמותיב ר"י לר"א אי אתה מודה בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחים וסלחות שהן חייבים בחלה (ר"ל הרי דאף דמקודם כניסתן לארץ לא נתחייבו בחלה עכ"ל הפירות שנשארו לאחר כניסתם נתחייבו וכמו כן הפירות שהביאו מחו"ל לארץ נתחייבו בחלה) ואמר ע"ז ר"י תמיהני איך ר"ע מוסיב לר"א והוא מקבל מיני' תמן עד שלא נכנסו לה למפרע ידשו דאמר ר"ה בשם ר"ש בר נחמני לזרעך אתן איין כתיב כאן אלא נתתי כבר נתתי (ונראה לי לומר בזה חדש דר"י סבר כרבנן דבי רב דאשכחינהו ר"ה ברי' דר"י כתובה כ"ה א' ובגדה מ"ז א' דחלה לכו"ע בזה"ל דאורייתא דהא שבע שכבשו ושבע שחלקו שנפטרין ממעשרות ועכ"ל נתחייבו בחלה ר"ל דחלה אינ טעונה שום קדושה לגדר הארץ דנימא דנתבטלה הקדושה משגלו אלא העיקר דתלוי בארץ וא"י אינה נפקעת מבני ישראל בשום אופן וכמו שהביא מדרשא דר"ש ב"ב וכן מהן דר"ע גופי' בב"ב דף ק"כ הנ"ל שסובר דא"י מוחזקת היא להבכור נוטל בה פי שנים ור"ע סובר כדאמר להו ר"י ברי' דר"י שם דאפילו למ"ד תרומת דאורייתא חלה דרבנן דהא לא נתחייבו עד שיכנסו כולם וא"כ צריך לזה קדושה וקדושתה במה שכל ישראל יושבים עלי' ובעין קדושתה ליוכל דצריך שיהיו כל יושבי' עלי' ובלא זה אי אפשר לחול על הארץ יובל (ומה גם חלה דצריך יותר יושבים על הארץ מליובל לדעת ר"ת ע' בגדה מ"ז א' בתוס' ד"ה לא כולחין טליק וכו' ודל"ק בזה) ונראה לי עוד בזה דגב דבנן דבי רב כסתמא ג"כ לא נחלקו על כך דינא דלא נתחייבו אלא בזה הזמן ור"ל דרחמנא פטרינהו לישראל מתחילה קודם שיכנסו כולם לארץ מן החלה אבל לא שיהי' הענין תלוי בקדושת הארץ דנימא דצריך לזה קדושת הארץ והארץ לא נתקדשה עדי יתיישובו כולם עלי' לא מעורבין וכמו לענין יובל אלא דזה הוא גדר התלוי בזמן שעד הזמן הזה לא נתחייבו אבל מן הזמן הזה ואילך נתחייבו ושוב לא פסק חיובם דהא אין צריך לזה קדושת הארץ רק שיהי' ארצן ולכן אף בזה"ל לא נפסק חיוב זה משא"כ בתו"מ דלא נתחייבו עד לאחר שנכבשו וחלקו ביניהם מוכרח שצריך לזה קדושת הארץ שהי' אף קודם הכבוש מוחזקת היא בידינו וכיין שצריכ' להתקדש והקידוש הזה נעשה ע"י כיבוש לבד יכול להיות שיתבטל בעת שיגלו ויכבשו מהם הארץ ואחרי' להו ר"ה ברי' דר"י דאדרבה דבין לא לא נתחייבו בחלה עד שיכנסו כולם ש"כ דצריך בחלה ג"כ ל"בא למקדשת הארץ ומקדשה לטויה חלה אצלה להיות הישג

הערה 51: ... וראה צפע"נ לרמב"ם הל' תרומות שם בסופו (ג, ד) 1.

(1) והנה לפי המבואר בירוש' שבועות פ"ו דלדברים הצריכים ירושה וישיבה כ"ז שלא ירשו הכל לא נתחייבו ולכן הוצרך יהושע לחלק הכל.

הערה 54: ראה גם הון עשיר לעדיות שם 1.

(1) נעתק לעיל הע' 29.

הערה 56: ראה לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך 1. ע' 67 ואילך 2.

(1) אין זמן פון בית ראשון האבן אידן בכלל ובעיקר געדארפט זיין אין דער בחינה פון "צדיקים", וואס זיינען ממשיך אלקות מלמעלה למטה - און וויבאלד אז די המשכה איז געווען מצד דעם "למעלה", איז עס ניט געווען פארבונדן אזויפיל מיטן "מטה", און דעריבער האט געקענט זיין אין דעם א הפסק;

אין זמן פון בית שני, וויבאלד ער איז געקומען נאכן חורבן בית ראשון און נאכן תיקון אויפן חורבן, זיינען אידן געווען אין דער מדריגה פון בעלי תשובה*, וואס עני התשובה איז זיכור ועליית המטה. האט דעריבער דער גילוי פון בית שני געהאט א שטארקערע שייכות צו וועלט. וואס דערפאר שטייט "גדול יהי" כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", אז דער בית שני האט געהאט א קיום אין וועלט לענגער ווי דער בית ראשון.

אבער פונדעסטוועגן, וויבאלד אז דער כללות ענין פון "עולם" איז מדידה והגבלה, האט אויך דער בית שני (כאטש ענינו איז מצד דעם מטה) געהאט א מדידה והגבלה.

(2) בזמן בית ראשון האבן אידן בכלל ובעיקר געדארפט זיין, אין דער בחינה פון "צדיקים". ובמילא, איז נאך דאן ניט געווען דער "כח" אויף דעם אז וועלט גופא - מצד איר ענין, איר עבודה - זאל ווערן קדושה.

משא"כ בזמן בית שני, ווען אידן זיינען געווען אין

- דער -

(*) שגם בהם - ב' קצוות אלו: מצד אחד, רוב הבע"ח [מלבד אלו שהגיעו לבחי' תשו"ע - ראה המשך ר"ה תש"ה ספט"ז] צריכים שמירה יתירה ולומר אני אפשי (לקו"ח) ואחזקן ט, ד), בדוגמת הסייגים שבבית שני; אבל ע"י שמירה זו גופא, מתרחקים מן הרע גם מצד חומר הגוף ונת"ב השייך לחטא, ו"מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם" (רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה).

דער מדריגה פון בעלי תשובה, איז דעריבער דער בית שני געווען אין אזא אופן אז אויך די גשמיות מצד עצמה, מצד איר ענין גופא, זאל ווערן א מקדש צום אויבערשטן.

וואס דאס איז אויך דער ביאור פון דעם וואס כורש - א נישט-איד - האט געגעבן דעם ציווי אויף בויען דעם בית שני, וואס דאס איז בדוגמת התשובה - וואס שגגות נעשים לו בזכויות ביז אז אויך זדונות ווערן נהפך לזכויות.

די מעלה פון בית ראשון איז, וואס אין אים איז געווארן א העכערער אור. ווארום מצד דעם וואס אידן זיינען דאן געווען בבחי' צדיקים (כנ"ל), זיינען זיי געווען מער כלים צו אלקות, ובמילא, איז אויך דער ביהמ"ק געווען באופן כזה.

אבער מצד דער עבודה פון וועלט גופא, איז דער בית שני געווען גרעסער, וכנ"ל.

[און דאס איז אויך די הסברה וואס דער בית שני איז געווען גרעסער פון בית ראשון "בבנין" (מקום) און "בשנ" (זמן) - ווייל דער גדר פון "עולם" איז מקום און זמן].

...די קדושה פון א"י וואס איז געווען בזמן בית ראשון, איז נאכן חורבן בטל געווארן. משא"כ קדושה א"י וואס איז געווארן בזמן בית שני - איז פארבליבן אויך לאחר החורבן.

און דער ביאור אין דעם: בנוגע צו מעלת מדריגה הקדושה פון א"י, איז עס בזמן בית ראשון טאקע געווען אין א העכערע מדריגה. אבער בנוגע צום קיום הקדושה - דאל נישט נפסק ווערן, נישט אוועקגיין פון דעם תחתון - דאס איז תלוי אין דעם זיכרון התחתון, און דערפאר איז עס געווען בעיקר בזמן בית שני - ווען די כניסה לא"י (און איר קדושה) איז געקומען דרוך כורש.

הערה 57: ראה גם ד"ה תקעו תרם"א¹.

1) והיינו כי יוסף עצמו הי' צדיק עליון ועי"ז נמשך יוסף ה' לי בן אחר היינו בחי' בעלי תשובה והיינו מה שמבחי' אחר נעשה ג"כ בחי' בן כו'. ומה שנק' בע"ח ע"ש בנימין שהי' ג"כ צדיק וכמארז"ל נשבה זמ"ח ע"כ ד"ה מתו בעטיו של נחש בנימין בן יעקב כו'. היינו במסג' שבנימין הוא מלמטלמ"ע ובמ"ש בלק"ח ד"ה ושכחי ביהמ"ד יוסף ובנימין הם בחי' שוהם וישפה דיוסף הוא מלמטלמ"ע והו"ע שוהם שהוא אבן טוב שמתחלת הווייתו הוא דק בעצם ונולדתו כאור הבחיר בעצם כו'. משא"כ שאר אב"ט הן מזוככים ע"י מלאכת אדם שלזוככים אותם א. שמתחילים

ומזדככים בגדלם בארץ או בים כו'. ולכן הי' יוסף חקוק על שוהם לפי שהוא בחי' או"י בהיר בעצם המשכתו כו' והיינו מדריגת הצדיקים כו'. ובנימין הוא ישפה שהוא בחי' או"ח מלמטלמ"ע וזהו ג"כ ההפרש בין צדיקים לבע"ח דצדיקים הם בחי' או"י ובע"ח או"ח ולכן נק' ע"ש בנימין.

הערה 58: .. (ראה לקו"ש ח"ח ע' 352 ואילך¹). ח"ט ע' 2348² ובהערה 11 שם³). .. וראה לקו"ש שם ע' 65 ואילך ובהערות שם⁴).

(1) וויבאלד אז תורה איז העכער פון (התלבשות איין) וועלט, אפילו נאכדעם ווי זי איז נסעה וירדה בסתר המדריגות כו' ומחשבה דבור זמעה תפיסא בהן - קען במילא דער חושך פון וועלט נישט מעלים זיין אויף תורה או ווי דער פסק דין "איין דברי תורה מקבלין טומאה".

דאס הייסט אז דער "כיבוש", וואס מען נעמט איין די וועלט דורך תורה, איז נישט איין אן אופן וואס מען דארף זיך מתלבש זיין איין וועלט

- וואס דאן, איז נוסף דערצו וואס מען דארף מלחמה האבן מיטן צד שכנגד, פועל'ט עס א ירידה אויך איין דעם מברר, און ווי דער כלל "המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ" - ווי דער ביאור זאל זיין גזה -

נאר אע"פ אז בכדי דורכצופירן די כוונה פון "דירה בתחתונים" - אז די וועלט גופא זאל ווערן א דירה לו ית' - איז ווינציק דער בירור וואס ווערט דורך "תורה אור" און מען מוז אנקומען (אויך?) צום בירור באופן של התלבשות, וואס דאס טוט זיך אויף דורך קיום המצות דוקא.

איז אבער בכדי די מצות זאלן זיין ווי עס בעדארף צו זיין, דארף מען אויף דערויף גופא אנקומען צו תורה. און ווי דער אלטער רבי איז מדייק בלשון חז"ל "תשובה ומעשים טובים", אז בכדי די מצות זאלן זיין "מעשים טובים", ד.ה. "טובים ומאירים" (וכמ"ש אה האור כי טוב), דארף מען אנקומען צו תשובה - וואס אמיתית ענין התשובה תשובה עילאה, איז דאך "דיתעסק באורייתא כו'".

(2) אז .. מען דארף "כובש" זיין די וועלט דורך לימוד התורה.

(3) איין סתירה לזה ממ"ש באגה"ק סי' ט' ש"כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה" - כי מ"ש באגה"ק שם הוא בנוגע להקמת "סוכת דוד" שנפלה "עד בחי' רגלים ועקביים בחי' עשי'". אבל בנוגע לכיבוש העולם (גם קודם לזמן הגאולה), הרי זה נעשה בעיקר ע"י לימוד התורה. וכמבואר בארוכה בשיחת ש"פ פינחס (נדפסה

- בלקו"ש -

בלקו"ש ח"ח ע' 352), שאף שבירור העולם, שיהי' דירה לו ית' [שזה יהי' בביאת המשיח] הוא בעיקר ע"י קיום המצות - כיבוש העולם הוא בעיקר ע"י לימוד התורה, וכמרוז"ל דמאן מלכא* רבנן דכתיב בני מלכים ימלוכו (ולא קאמר מקיימי מצות). ובזה"ג (רנג, ב): מאן דיליף אורייתא דאתקריאת כבוד איקרי מלך ולא תימא בההוא עלמא דאתי ולא יתיר אלא מלך בתרינן עלמין בדיוקנא דמארי'.

(4) דער חילוק .. [צווישן תורה און מצות] .. בנוגע כללות העולם:

תורה, כאטש זי רעדט וועגן דברים גשמיים, איז זי זיין אבער אין זיי נישט מתלבש, מ'איז מער נישט וואס זי איז דן וועגן זיי* משא"כ מצות זיינן מלוּבש ממש אין די דברים גשמיים מיט וועלכע מ'איז מקיים די מצוה, אז זיי גופא ווערן קדושה.

וואס דאס איז אויך איינער פון זיי טעמים וואס תורה איז געגליכן צו "אור היום" און מצות צו "אור הנר", ווייל** דער אור היום, האט נישט קיינ פנימיות דיקע ווירקונג אויף דעם ארט וואו ער לייכט - אין דעם ארט גופא ווערט קיין שינוי נישט; משא"כ דער אור הנר, איז מהפך די פתילה ושמך גופא צו (אש אור) אור.

אעפ"כ, איז אויך דער זיכור פון דעם מענטשן און די דברים גשמיים וואס ווערט דורך קיום המצות, פארבונדן מיט אור - כאטש אז זיי גופא ווערן דערביי גזדכך, ווייל בעת מ'איז מקיים א מצוה, טוט מען דאך דאס דערפאר וואס מען "הערט" דעם ציווי הבורא און מ'איז גרייט - מצד קבלת עול מלכות שמים - צו מקיים זיין אים;

משא"כ א בעל תשובה, וואס מיט זיין חוטא זיין האט ער דאך פון זיך פורק געווען עול מ"ש און איז ווייט פון גילוי אור (מלמעלה), קומט זיין תשובה מצד זיך

- גופא -

(*) להעיר ממוז"ל (ראה ב"ב ג, ב) אמר מלכא עקר טורא - שההר (יצה"ר שגדמה להר גבוה (סוכה נג, א)) איז געבטל ממצואות הר (דלא כענין עוקר הרי תרים וטוחנו (סנה' כד, א)), כי אם, שהוא ברשות המלך, עד שע"י אמירתו (בלבד) נעקר ההר ממקומו למקום שהמלך רוצה שיהי' במצא שם - ולהעיר מענין ויגבה לבו בהכני' ה' (נח' בלקו"ש שו"ת נו, ג). וראה רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג ובלה"ט זכו' שם. ועיין שו"ע אדה"ז סקנ"ו כ"ג.

(*) "ולשון התלבשות (בתורה) הוא רק שם המושאל בלבד."

(**) בסוטה שם: "חלה הכתוב את המדות דתת יאיר תורה"

גופא (כנ"ל ס"ד)***

און אויך בנוגע צו די עניני העולם איז פאראן דער
חילוק, אז דורך מצות ווערן נחברר בלויז די ניצוצות וואס
זיינען אין די דברים המותרים, וואס זיינען פון קליפת
נוגה (אבער די ניצוצות וואס זיינען אראפגעפאלן אין די
דברים האסורים וואס זיינען פון ג' קליפות הטמאות
לגמרי, קען מען נישט מברר זיין דורך מצות); משא"כ דורך
תשובה - ווערן אויך די ניצוצות וואס אין די זדונות
(וואס זיי זיינען דאך אין גק"ס) נהפך*** לזכיות.

- הערה -

אור מגין לעולם אף תורה כו'. אבל אין מזה סתירה למ"ש
בפנים, כי מה ש"מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה" ו"תורה
מגינה לעולם" היא מצד מעלת האור של התורה והמצות עצמם
[שהמצות תלויות בזמן (ומקום), ולכן מגינות לפי שעה
משא"כ התורה שהיא למעלה מהזמן היא מגינה לעולם.].
אבל בנוגע להבירור שבאדם (הלומד או מקיים המצוה),
ועד"ז בנוגע לדבריה הגשמיים (שהתורה מתלבשת לדון בהם
או שמקיימים מצות בהם), הבירור שע"י המצות הוא בפנימיות
יותר.

וכמו אור היום ואור הנר, שבנוגע למעלת האור עצמו,
אור היום הוא נעלה יותר, אבל בנוגע לפעולתם בחומר
העולם, הרי פעולת אור הנר היא בפנימיות יותר, כבפנים.
*** וזה נעלה יותר מענין ה"אתהפכא חשוכא לנהורא"
ד"נר מצוה" - אף שאור הנר (המצוה) מהפך את הפתילה עצמה
(דבר הגשמי שמקיימים בו המצוה) לאש ואור - כי באור
הנר, הרי מה שהפתילה מאירה הוא מצד האש האוחז בה
ומהפכה לאש (אבל לא מצד הפתילה גופא), משא"כ אופן
ה"אתהפכא" שבתשובה הוא מה שהחשך מצד עצמו נהפך לאור
[בדוגמת "ועינינו מאירות כשמש וכירח" שיהי' לע"ל - ראה
לעיל סעיף ה].

**** ומזה מובן שהאופן ד"אתהפכא חשוכא לנהורא"
שע"י תשובה הוא מה שהחשך מצד עצמו נהפך לאור. כי כאשר
הפיכת החושך (החומר) הוא מצד האור, צריך שהחומר
(החשך) יהי' לו איזה שייכות להאור.

[וכמו באור האש, שמכיון שמה שמהפך את הדברים שנאחז
בהם לאש הוא מצד האש (כנ"ל הערה 43), הרי הדברים שנהפכים
לאש (פתילה או עצים) צריכים להיות נוחין ומוכשרים
להתאכל ולכלות בהאש, שלכן א"א שהאש יאחז באבנים וכיו"ב
ולהפכם לאש].

ולפ"ז נמצא, שהפרש בין ג' הבחינות - תורה, מצות
ותשובה, - הוא בשתיים: באופן פעולתם על חשך העולם, ובדרך
החשך שבהם פועלים: האור התורה דוחק את החשך; גם התשובה

הערה 59: ראה ח"פ להרמב"ם פ"ו¹.

(1) אמרו הפילוסופים שהמושל בנפשו אע"פ שעושה המעשים הטובים והחשובים הוא עושה אותם והוא מתאוה אל הפעולות הרעות ונכסף אליהם ויכבוש את יצרו. ויחלוק על בפעולותיו אל מה שיעירותו אליו כחותיו ותאוותו ותכונת נפשו. ויעשה הטובות והוא מצטער בעשייתם ונזוק. אבל החסיד הוא נמשך בפעולתו אחר מה שתעיתו תאוותו. ותכונת ויעשה הטובות. והוא מתאוה ונכסף אליהם. בהסכמה מן הפילוסופים שהחסיד יותר חשוב ויותר שלם מן המושל בנפשו... וכאשר חקרנו דברי חכמים בזה הענין נמצא להם שהמתא לעבירות ונכסף אליהם הוא יותר חשוב ויותר שלם. מאשר לא יתאוה אליהם ולא יצטער בהנחתם עזי שאמרו שכל אשר יהי' האדם יותר חשוב ויותר שלם תהי' (יותר) תשוקתו לעבירות והצטערו בהנחתם יותר גדול, והביאו בזה הדברים ואמרו כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. ולא דים זה עד שאמרו ששכר המושל בנפשו גדול לפי רוב צערו במשל בנפשו ואמר לפוס צערא אגרא.

הערה 60: ראה ב"ב קכט, ב¹. קלג, א².

(1) נכסי לך ואחריך לפלוני וראשון ראוי ליורשו אי לישני במקום ראשון כלום שאין זה לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק.

(2) ונכסי לך ואחריך לפלוני אם הי' ראשון ראוי ליורשו אין לשני במקום ראשון כלום שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק.

הערה 61: ראה גם אות"ת בראשית יא, א¹. ראה ע' השטא ואילך². לקו"ש ח"ג ע' 115 ואילך וש"נ (בהערה 19)³.

(1) והענין הוא כי ידוע בדברי רז"ל דכל מתנה יש לה הפסק וביאור זה להיות כי מבואר למעלה דכנס"י חמה רק מקבלים משם הוי' ע"י תומ"צ מעשיות ולהיות כי התורה והמצות הרי חמה מלוכשים בעניינ⁴ בשמיים דנוגה שהוא בב עולם הפירוד וכמ"ש ומשם יפרד כו' ע"ב נקראי' בשם מתנה ט"תנה זו שיש לה הפסק ופירוד... מן הנותן המתנה שהרי יקשה בה המקבל מה שירצה כי כבר הובדלה מן הנותן אחר שנחנה למקבל כו' וגם המתנה יש לה גבול והפסק כצד פירדה מן הנותן כו'.

(2) - וב"ב -

הנהך רק החשך שיש לו שני צדדים לאור (דבריו והיורשים); וזמן האחרונה דחשבה הנה חשך עצמו, והפסק - גם ה"דחשבות" - חשך שאינו שייך לאור - והפסק ה"דחשבות".

(2) וצ"ל דמצינו שבלשון מתנה יש ג"כ גריעותא .. גם ארז"ל פ"ח דב"ב ירושה אין לה הפסק אבל מתנה יש לה הפסק וזה שארז"ל והחקקן עצמן ללמוד תורה שאינה ירושה לך ופי' במד"ש כי האומר לא יגעתי ומצאתי אל תאמין והיינו כי ירושה אין לה הפסק אבל מתנה יש לה הפסק וא"כ לפ"ז הרי לשון מתנה יש בו ג"כ גריעותא מצד אחד וא"כ לכאורה אין שייך בחי' זו בתורה ג"כ והיינו להיות כי התורה ומצות הרי המה מלוכשים בענינים גשמיים שנלקחו מק"ג שהוא בבחי' עולם הפירוד ובמ"ש ומשם יפרד ע"כ נק' בשם מתנה שירדה לעולם הפירוד, .. וזהו מתנה יש לה הפסק ע"ד הוי' הוי' ופטיק טעמא בינייהו הגם דבאר"ר נשא קלח"א משמע דהיינו בחי' ז"א ובחי' ע"י וה"ע ממכ"ע וסוכ"ע, אך הפטיק ה"ע והבדילה הפרוכת ובחי' פרוכת הוא ג"כ המפטיק בין אצי' ובין בי"ע. [וראה עוד שם בארוכה].

(3) ויובן כ"ז בהקדים מה שמצינו ג' ענינים בנוגע לתורה*: (א) ירושה - כמס"נ "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב". (ב) מכר - כמרז"ל "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורת כי"ג. (ג) מתנה - כמרז"ל "ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל כו" תורה כו". וכנוסח התפלה: זמן מתן תורתנו.

וההפרש ביניהם יובן מהחילוק שבין ירושה ומתנה בפשטות ענינם:

... ירושה ומכר, צ"ל להמקבל שייכות ואחיזה וערך להם בירושה - ה"ה דוקא בקרובי של הסוריש - שהירושה נכסיו:

משא"כ במתנה - אפשר שמצ"ע לא יהי' להמקבל שום שייכות וערך להמכנה ובכ"ז ניתנת לו מצד חסדו וטובו של הנותן. [וראה עוד שם בארוכה].

הערה 162: .. ועיין בגילה כו, ב¹, גיטין נ, ב². ב"מ סד, א³, ב"ב קמ, א⁴.

(1) למאן דאסת מתנה פליגי בה רב אחא ורביןא חד אמר וחד שמי מאן דאסת בנאי הפקע קדושתו ומאן דשרי אי לאו דהוה לי' הנאה כוונתו לא הוה יתיב לי' הדר הוה לי' מתנה כזביני.

(2) מתנה נכס אי לאו דאית לי' הנאה מיני' לא יתיב לי' מתנה.

(3) וחד -

(*) ראה בכ"ז בארוכה: המשך ובכה תרל"ז פרק סו. סח. ד"ה אם דוח המושל תר"ל פ"ב, ד"ה תורה צוה תרנ"ד. ד"ה אם דוח המושל תרצ"ה פ"ד ואילך (סה"מ קונטרסים ה"ב - שסא, א ואילך), ד"ה תורה צוה חס"ב.

(3) וחד אמר מתנה כמכר דאי לאו דטרח וארצי קמי' לא הוי יהיב לי' מתנה להכי טרח וארצי קמי' כי היכי דליקום בהמנותי'.

(4) אבל גבי מתנה אי לאו דהוה לי' הנאה מיני' לא הוה יהיב לי' מתנה.

הערה 63: ראה המשך וככה שם¹.

(1) שהגם שגם לירושא אינו מה שמרויח ע"י יגיעתו עכ"ז יש לו שייכות שהרי מפורש מה הבן יורש את אביו מפני כי בא ממנו מעצמיותו ופנימיותו לכן יורש אותו, ואם אין לו בן או בת אזי יורשו אחיו לפי שבא עמו ממקור א' עכ"פ. הרי שענין הירושא בא למי שיש לו קישור וחיבור ושייכות עמו כו'.

הערה 65: .. וראה ס' השטרות להר"י ברצלוני ע' 143. אוצר הגאונים קדושין סי' קמו-קנא². .. ראה שיחת מוצש"ק פ' לך תשל"ח ע' 16 הערה 369.

(1) .. ונתתי לו במתנה גמורה ארבע אמות קרקע .. ואם אין לו קרקע שיש לו לכל אחד בארץ ישראל.

(2) איכא בנסחי עתיקי דכתבי הכי: ונתתי לו במתנה גמורה ארבע אמות קרקע בחצר פלוני, או בחצר פלוני שיש לו במדינה פלונית, ואם אין לו, קרקע שיש לו לכל אחד בארץ ישראל.

... והליך ד' אמות גופיהו היכא דלית לי' קרקע כלל קים להו לרבנן דאין לך כל אחד ואחד מישראל שאין לו קרקע ארבע אמות בארץ ישראל ואם תאמר כבר גזלוהא גוים כמה דורות קים להו לרבנן דקרקע אינה נגזלת ובחזקת ישראל קים³ והינו טעמא דגופיהי דד' אמות.

[אלא הכי פירוש דקים להו רבנן דאין כל אחד מישראל שאין לו ד' אמות בא"י. וא"ת גטלוהו הגוים, ואנן בגלות. קי"ל לרבנן דקרקע אינה נגזלת ובחזקת ישראל היא וא"י נקראת על שם ישראל דאפילו בזמן שישראל שרוי' על אדמתן אין להם רשות למכור שדותיהן לצמיתות שנאמר והארץ לא תמכר לצמיתות וגו' וכתוב לד' הארץ ימלואה, ועתידין אנו לחזור עלי' ולירש אותה].

(3) ואף שהתוספות (ב"ב מד, ב ד"ה דלא) רא"ש (ב"ב פ"ד ס"ג - הובא בב"י וד"מ חו"מ סו"ס קיג) וחמב"ם (הל' ש"חין פ"ג ה"ז) חולקים על זה, ועד שבשו"ע - בהדיננים דפרוזבול (חו"מ סי' סז, שו"ע אדה"ז שם הל' הלואה סל"ה. וראה דרישה שם סקכ"ד), קנין אגב קרקע (שם סו"ס קיג. וראה ב"י שם) והרשאה (שם ויש סקכ"ג) לא נזכרה דישה זו

נוסף ע"ז ש(כמדובר כמ"פ) המדובר בשיחות הוא לפעמים
אליבא דדיעה אחת - אע"פ שאין הפס"ד כן (ע"ד הביאור
בלקו"ת (נצבים מה, סע"א) בענין שופר יעל פשוט, ועוד)
- הרי בנדו"ד עוד ענין ועיקרי:

בנוגע לפרוזבול והרשאה - כיון שלא הוברר חלקו אא"פ
לגבות מהקרקע*: משא"כ בתוכן המדובר בפנים (חו"ד דכאו"א
בנוגע לא"י) - נוגע רק שיש לו בעלות בה.

הערה 66: .. וראה צפע"נ השמטות להל' תרומות (סב,
א) 1.

(1) אך כך דא"י שייכא לישראל מחמת ב' דברים אחד
מחמת *רושה ואחד מחמת דשייכא למין ישראל וזה לא יפקע
לעולם וזהו ר"ל הך דברכות דף ה' דניתנה ע"י יסורים ור"ל
ע"י פעולת הגוף ולא ישתנה ועי' במכלתא פ' תשא.

*

*

*